http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit28-01-026
DOI: 10.30890/2567-5273.2023-28-01-026

УДК 336.221

CORPORATE TAX MANAGEMENT: ESSENCE, TASK AND PRINCIPLES OF FUNCTIONING

КОРПОРАТИВНИЙ ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Magopets O.A. / Магопець О.А.
Ph.D., associate prof. / к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-2124-4026
Bondariev M.M. / Бондарєв М.М.
postgraduate student / аспірант
Central Ukrainian National Technical University,
Kropyvnytskyi, Prospekt Universytetskyi, 8, 25006
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, проспект Університетський, 8, 25006

Анотація. *В роботі, на основі критичного аналізу наукових праць, досліджуються питання визначення економічної сутності поняття «корпоративний податковий менеджмент» й наводиться авторське його трактування. Узагальнено підходи щодо визначення об'єкта, завдань та функцій корпоративного податкового менеджменту з урахуванням наявних класифікаційних ознак та критеріїв. Представлено формалізацію взаємозв'язку між податковими ризиками (в розрізі рівнів ризику: низький, середній, високий), податковою політикою (з урахуванням обраної суб'єктом господарювання стратегії податкової політики: консервативна, поміркована, агресивна) й корпоративним податковим менеджментом. Здійснено класифікацію принципів корпоративного податкового менеджменту базуючись на принципах, які визначають його організацію, та принципах державного управління (загальноуправлінські, загальносистемні та специфічні).*

Ключові слова: *податки, оподаткування, корпоративний податковий менеджмент, управління, податкові ризики, оптимізація оподаткування, податкова політика*

Вступ.

Інтеграція України у Європейське Співтовариство супроводжується постійними змінами національного законодавства з метою його удосконалення та узгодження із стандартами ЄС. Такі зміни стосуються й податкового законодавства, що в свою чергу, зумовлює формування нових підходів до управління процесами оподаткування та податковими відносинами суб'єктів підприємницької діяльності з державою, органами виконавчої влади, що реалізують державну податкову політику та контролюючими органами й потребує введення у практику управлінської діяльності такої підсистеми, як корпоративний податковий менеджмент. Оскільки в теорії та практиці вітчизняної системи управління використання менеджменту як специфічного виду управлінської діяльності, в тому числі й податкового, набуло розвитку лише з початку XXI ст., вважаємо за доцільне уточнити сутність корпоративного податкового менеджменту, окреслити основні його завдання та визначити принципи функціонування.

Основний текст.

Досліджуючи питання визначення сутності корпоративного податкового менеджменту, слід вказати на те, що думки науковців суттєво різняться. Здебільшого дослідження, пов'язані із організацією корпоративного

податкового менеджменту зводяться до визначення способів оптимізації оподаткування, а податковий менеджмент – до податкового планування, що значно звужує сферу його дії.

Так, Ю. Півняк наголошує на тому, що корпоративний податковий менеджмент є «частиною системи управління підприємством, зокрема, це управління податковими платежами з метою їхньої оптимізації» [1].

В. Горб розглядає податковий менеджмент як «сукупність принципів, методів, засобів і форм управління процесами оподаткування підприємства, розроблених і застосовуваних з метою оптимізації податкового навантаження й на цій основі підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку (рентабельності)» [2].

Авторами підручника «Податковий менеджмент», корпоративний податковий менеджмент визначається як «процес управління системою податкового обліку підприємства» [3]. Аналогічної точки зору дотримується й Е. Мороз [4].

На думку К. Ковальчук та Т. Реви, корпоративний податковий менеджмент передбачає розроблення управлінських рішень, які спрямовані на формування фінансового потенціалу суб'єктів господарювання та підвищення ефективності їхнього функціонування. Його основна мета полягає у впливі через певні методи та прийоми в сфері оподаткування сприяти збільшенню чистого прибутку в умовах визначеного податкового середовища і ринкової кон'юнктури [5].

А. Крисоватий та А. Кізима характеризують корпоративний податковий менеджмент як «процес управління податками підприємств – платників податків, який регулює їхні фінансові взаємовідносини з державою у процесі перерозподілу доходів господарюючих суб'єктів і формування доходів бюджету» [6].

О. Дубовик корпоративний податковий менеджмент трактує як «систему управління податками суб'єктів господарювання – платників податків, яка регулює їх фінансові взаємовідносини з державою у процесі перерозподілу доходів господарюючих суб'єктів і формування доходів» [7].

Як складову системи фінансового менеджменту, що передбачає розробку управлінських рішень, спрямованих на формування і підвищення ефективності фінансового потенціалу підприємства, корпоративний податковий менеджмент розглядають Д. Дема, І. Шевчук та Г. Мартинюк [8].

Як свідчать наведені визначення, проблеми неузгодженості в тлумаченні категорії «корпоративний податковий менеджмент», його об'єкта, завдань та функцій є очевидними.

Одні автори об'єктом податкового менеджменту визначають податкову політику підприємства, а його завданням – оптимізацію податкової політики [3; 4], інші – діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в цілому та в контексті сплати податків зокрема, а завданням – оптимізацію податкових платежів, зниження податкового навантаження та підвищення прибутковості діяльності [2; 5; 6; 7; 8].

Все це дає підстави визначити різні підходи вітчизняних авторів як до

трактування категорії «корпоративний податковий менеджмент», так і до визначення його об'єкту, завдань та функцій, які умовно можна класифікувати за такими критеріями сприйняття: з позиції податкової політики, в управлінському та фінансовому аспектах (таблиця 1).

Наведені підходи щодо трактування сутності корпоративного податкового менеджменту доводять, що це поняття досить багатогранне, і кожен із наявних наукових підходів має право на існування, тому зміст поняття «корпоративний податковий менеджмент» необхідно розглядати і в економічному, і в фінансовому, і в управлінському аспектах. Підсумовуючи вище зазначене, можемо визначити сутність корпоративного податкового менеджменту як сукупність методів, прийомів та способів управління податковою діяльністю суб'єкта господарювання, що спрямована на зниження рівня податкових ризиків, оптимізацію податкового навантаження й забезпечення стабільної прибуткової діяльності.

Таблиця 1 - Підходи щодо визначення об'єкта, завдань та функцій корпоративного податкового менеджменту

Критерії порівняння	*З позиції податкової політики підприємства* (Ю.Іванов, А.Крисоватий, А.Кізима, В.Карпова, Е.Мороз)	*З позиції управлінського підходу* (А.Крисоватий, А.Кізима, К.Ковальчук, Т.Рева)	*З позиції фінансового підходу* (В.Горб, Ю.Півняк, О. Дубовик, Д. Дема, І. Шевчук, Г. Мартинюк)
Об'єкт	Податкова політика підприємства	Виробничо-економічна стратегія підприємства та пов'язані з процесами її реалізації відносини, що спричиняють виникнення об'єктів оподаткування	Процес оподаткування підприємства у вигляді потоку фінансових ресурсів
Завдання	Оптимізація податкової політики підприємства	Максимізація чистого прибутку, оптимізація податкових платежів	Оптимізація податкового навантаження, максимізація прибутку (підвищення рентабельності діяльності)
Функції (елементи, інструменти)	Податкове планування, податковий облік та розрахунок податків, бюджетування податків	Аналіз зовнішнього середовища, податкове прогнозування і планування, податковий облік і звітність, моніторинг господарських операцій, податковий контроль, організація, оцінка результатів	Податкове планування, бухгалтерський і податковий облік, мотивація, податковий контроль

Джерело: складено авторами на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Метою корпоративного податкового менеджменту є розробка управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних і тактичних цілей діяльності суб'єкта господарювання на основі чіткого дотримання норм податкового законодавства, забезпечення правильних розрахунків величини податкових зобов'язань за податками і зборами щодо яких у суб'єкта господарювання виникають об'єкти оподаткування та здійснення своєчасної сплати таких зобов'язань задля формування належного фінансового потенціалу суб'єкта господарювання та нарощування чистого прибутку в умовах чинної податкової політики держави та сформованої ринкової кон'юнктури.

Стратегічні цілі корпоративного податкового менеджменту визначаються в залежності від обраного сценарію поведінки платника податків і держави. В умовах складного і нестабільного законодавства податкова політика платників податків може бути консервативною, поміркованою або агресивною. За умови формування податкової політики консервативного типу суб'єкт господарювання – платник податків, організує гармонійні та злагоджені податкові відносини з державою, базуючись на чіткому дотриманні норм податкового законодавства, діє у повній згоді з податковими органами, забезпечуючи якісне податкове адміністрування. Платники податків, які формують податкову політику консервативного типу, здебільшого мають стійкий фінансовий стан, високий іміджевий статус та надійні перспективи розвиту. Оцінюючи податкові ризики щодо цієї категорії платників податків податковими органами, вони будуть визначені як низькі. Використання поміркованої податкової політики припускає ймовірність свідомого порушення норм податкового законодавства за певних обставин, чи у певних випадках, що пов'язано із необхідністю забезпечення належного фінансування діяльності підприємства, переваги від реалізації якої будуть більшими ніж втрати за санкціями у разі порушення податкового законодавства. Податковий ризик щодо такого платника податків податковими органами буде визначений на рівні середнього. Продукування суб'єктом господарювання – платником податків агресивної податкової політики пов'язано із використанням таким платником податків фіктивної документації, порушенням правил ведення бухгалтерського обліку, несплатою податкових зобов'язань. Здебільшого агресивна податкова політика характерна для малих і середніх підприємств, які мають проблеми із поточною платоспроможністю та здійсненням поточних платежів як з контрагентами, так і з державою. Проте, стратегія агресивної податкової політики не може застосовуватися протягом тривалого часу й має короткостроковий характер, оскільки податкові органи, оцінюючи високі податкові ризики, будуть вимушені застосувати спеціальні процедури стягнення податкової заборгованості й відповідні заходи юридичної відповідальності. Таким чином, однією з важливих умов ефективного податкового менеджменту є правильний вибір стратегії управління податковою діяльністю суб'єкта господарювання.

Формалізацію взаємозв'язку між податковими ризиками, податковою політикою і податковим менеджментом суб'єкта господарювання наведено на рисунку 1.

Рисунок 1 - Формалізація взаємозв'язку між показниками податкових ризиків, податковою політикою та податковим менеджментом

Джерело: складено авторами.

Задля забезпечення ефективного функціонування корпоративного податкового менеджменту він має бути спрямований на реалізацію наступних завдань:

- розробка загальної політики оподаткування для підприємства базуючись на нормах чинного податкового законодавства;
- визначення наявних податкових пільг та можливостей їх застосування на підприємстві;
- оптимізація величини податкових платежів, знаходження законних способів їх мінімізації;
- розрахунок можливої виробничої диверсифікації підприємства та зміни при цьому величини сплачуваних податків та зборів;

- прогнозування обсягів податкових платежів на середньострокову перспективу на основі прогнозних розрахунків зміни обсягів економічної діяльності;
- розробка планів податкових платежів у цілому по підприємству;
- розробка податкового календаря;
- вибір найбільш вигідних варіантів оподаткування.

Під час організації корпоративного податкового менеджменту, насамперед до уваги слід брати не тактику мінімізації податкових платежів, а стратегію оптимального управління податковими потоками та підприємстві у цілому. Відповідно, результатом ефективного податкового менеджменту має бути зниження податкових ризиків та забезпечення оптимального рівня податкового навантаження.

Функціонування корпоративного податкового менеджменту має ґрунтуватися на певних принципах, які визначають його організацію та включають загальноуправлінські, загальносистемні та специфічні принципи (таблиця 2).

Таблиця 2 - Класифікація принципів корпоративного податкового менеджменту

Назва	Сутнісна характеристика
Загальноуправлінські	
Наукової обґрунтованості	Передбачає, що організація корпоративного податкового менеджменту базується на використанні положень інших наук, серед яких теорія управління, фінансовий менеджмент, облік, аналіз, контроль тощо
Цілеспрямованості	Полягає у визначенні цілей функціонування корпоративного податкового менеджменту та формуванні моделей раціональних схем оподаткування
Функціональності	Означає, що корпоративний податковий менеджмент функціонує як окрема підсистема суб'єкта господарювання та реалізує свою діяльність у взаємодії з іншими його підсистемами
Послідовності	Передбачає забезпечення логічності та узгодженості дій управлінського персоналу підсистеми корпоративного податкового менеджменту
Безперервності	Полягає в здійсненні постійного моніторингу податкової діяльності з точки зору оцінки податкових наслідків й передбачає оперативне вирішення проблем, які виникають у ході діяльності суб'єктів господарювання
Зовнішнього доповнення	В процесі організації корпоративного податкового менеджменту визначають резерви, які повинні компенсувати не враховані на етапі планування фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища
Ієрархії управління	Означає багаторівневість та чітке визначення внутрішньої підпорядкованості елементів корпоративного податкового менеджменту
Загальносистемні	
Принцип розвитку	Полягає в організації вибору прогресивного напрямку розвитку системи корпоративного податкового менеджменту
Самозбереження	Означає, що функціонування кожної системи спрямоване на збереження її ефективності. Система корпоративного податкового менеджменту повинна зберігати свою ефективність в умовах мінливого зовнішнього середовища й вимагає побудови такої внутрішньої організації, яка забезпечить високий ступінь її самозбереження
Відкритості	Передбачає можливість обміну інформацією з іншими підсистемами управління суб'єктом господарювання
Пропорційності	Передбачає виділення в структурі корпоративного податкового менеджменту всіх необхідних для її ефективного функціонування елементів та їхню організацію в оптимальній пропорційності

Назва	Сутнісна характеристика
Інформованості	Полягає у створенні каналів передачі інформації між підсистемою корпоративного податкового менеджменту та іншими функціональними підсистемами управління суб'єктом господарювання
Зворотного зв'язку	Передбачає необхідність визначення каналів зв'язку між підсистемою корпоративного податкового менеджменту та системою управління суб'єктом господарювання в цілому
Декомпозиції	Передбачає визначення корпоративного податкового менеджменту як об'єкта, який включає в себе відносно незалежні підсистеми та організацію його на декількох рівнях
Специфічні	
Обов'язковості сплати податків	Організація корпоративного податкового менеджменту спрямована на те, щоб забезпечити і гарантувати повну та своєчасну сплату податків та зборів суб'єктом господарювання
Інтеграції	Процеси управління податковою діяльністю мають бути інтегровані в систему управління суб'єктом господарювання на всіх його рівнях
Альтернативності	Система корпоративного податкового менеджменту повинна ґрунтуватися на принципі альтернативності, який передбачає розроблення альтернативних варіантів податкової діяльності суб'єкта господарювання
Калькулювання величини податкових витрат та доходів	Передбачає розрахунок та облік витрат на організацію корпоративного податкового менеджменту й доходів, отриманих від економії фінансових ресурсів (використання альтернативних способів оподаткування, податкових пільг, відсутність фінансових санкцій за порушення податкового законодавства) внаслідок функціонування системи корпоративного податкового менеджменту
Результативності	Означає, що організація корпоративного податкового менеджменту спрямована на досягнення певного результату (уникнення податкових ризиків, оптимізацію оподаткування тощо)

Джерело: складено авторами.

Отже, податковий менеджмент є складовою частиною системи управління, тому його принципи підпорядковуються загальним принципам побудови та функціонування податкової системи й корпоративного управління.

Висновки.

Узагальнюючи наявні підходи щодо трактування сутності поняття «корпоративний податковий менеджмент» та враховуючи авторський підхід щодо його розуміння й сприйняття, можемо визначити корпоративний податковий менеджмент як сукупність методів, прийомів та способів управління податковою діяльністю суб'єкта господарювання, що спрямована на зниження рівня податкових ризиків, оптимізацію податкового навантаження й забезпечення стабільної прибуткової діяльності. Визначено, що метою корпоративного податкового менеджменту є розробка управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних і тактичних цілей діяльності суб'єкта господарювання на основі чіткого дотримання норм податкового законодавства, забезпечення правильних розрахунків величини податкових зобов'язань за податками і зборами та здійснення своєчасної їх сплати задля формування належного фінансового потенціалу суб'єкта господарювання та нарощування чистого прибутку в умовах чинної податкової політики держави та сформованої ринкової кон'юнктури.

Обґрунтовано, що стратегічні цілі корпоративного податкового менеджменту визначаються в залежності від обраного сценарію поведінки

платника податків і держави, що надало змогу представити формалізацію взаємозв'язку між податковими ризиками, податковою політикою й корпоративним податковим менеджментом.

Доведено, що функціонування корпоративного податкового менеджменту має базуватися на певних принципах. В результаті проведеного дослідження здійснено класифікацію принципів корпоративного податкового менеджменту з урахуванням принципів, які визначають його організацію та принципів державного управління (загальноуправлінські, загальносистемні та специфічні).

Література:

1. Горб В.А. Управління податковими платежами підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.01. Маріуполь, 2005. 20 с.

2. Дубовик О.Ю. Податковий менеджмент у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків: «ПромАрт», 2018. 248 с.

3. Податковий менеджмент: підручник / Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Кізима А.Я., Карпова В.В. Київ : Знання, 2008. 525 с.

4. Ковальчук К.Ф., Рева Т.М. Податковий менеджмент на промисловому підприємстві. *Фінанси України*. 2001. №5. С. 87-94.

5. Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент: навч. посіб. Тернопіль : «Карт-бланш», 2004. 304 с.

6. Мороз Е.Г. Податковий менеджмент : навч. посіб. Рівне : НУВГП. 2020. 412 с.

7. Півняк Ю.В. Формування та розвиток податкового менеджменту на підприємстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.04.01. Дніпропетровськ, 2006. 21с.

8. Податковий менеджмент: навч. посібник / Дема Д.І., Шевчук І.В., Мартинюк Г.П. Київ: Алерта, 2017. 256 с.

References:

1. Horb, V.A. (2005). Upravlinnia podatkovymy platezhamy pidpryiemstva [Management of tax payments of the enterprise]. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Mariupol.

2. Dubovyk, O.Yu. (2018). *Podatkovyi menedzhment u skhemakh i tablytsiakh [Tax management in charts and tables]*. Kharkiv: «PromArt».

3. Ivanov, Yu.B., Krysovatyi, A.I., Kizyma, A.Ya., & Karpova V.V. (2008). *Podatkovyi menedzhment [Tax management]*. Kyiv : Znannia.

4. Kovalchuk, K.F., & Reva T.M. (2001). Podatkovyi menedzhment na promyslovomu pidpryiemstvi [Tax management at an industrial enterprise]. *Finansy Ukrainy - Finances of Ukraine*, 5, 87-94.

5. Krysovatyi, A.I., & Kizyma, A.Ya. (2004). *Podatkovyi menedzhment [Tax management]*. Ternopil : «Kart-blansh».

6. Moroz, E.H. (2020). *Podatkovyi menedzhment [Tax management]*. Rivne : NUVHP.

7. Pivniak, Yu.V. (2006). Formuvannia ta rozvytok podatkovoho menedzhmentu na pidpryiemstvi [Formation and development of tax management at the enterprise]. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Dnipropetrovsk.

8. Dema, D.I., Shevchuk, I.V., & Martyniuk, H.P. (2017). *Podatkovyi menedzhment [Tax management]*. Kyiv: «Alerta».

Abstract. *According to the results of the conducted research, the essence of the concept of "corporate tax management" was determined - it is a set of methods, techniques and ways of managing the tax activities of a business entity, which is aimed at reducing the level of tax risks, optimizing the tax burden and ensuring stable profitable activity. It was determined that the purpose of corporate tax management is the development of management decisions aimed at achieving the strategic and tactical goals of the business entity on the basis of strict compliance with the norms of tax legislation, ensuring correct calculations of the amount of tax liabilities for taxes and fees and making their timely payment for formation of the appropriate financial potential of the business entity and increase of net profit in the conditions of the current tax policy of the state and the established market conditions.*

It is substantiated that the strategic goals of corporate tax management are determined depending on the selected scenario of the behavior of the taxpayer and the state, which made it possible to present the formalization of the relationship between tax risks (in terms of risk levels: low, medium, high), tax policy (taking into account the selected a business entity with a tax policy strategy: conservative, moderate, aggressive) and corporate tax management.

It has been proven that the functioning of corporate tax management should be based on specific principles. As a result of the research, the principles of corporate tax management were classified, taking into account the principles that determine its organization and the principles of state management (general management, system-wide and specific). General management principles include the following principles: scientific validity; purposefulness; functionality; sequences; continuity; external addition; management hierarchy. System-wide principles of corporate tax management include the principles of: development; self-preservation; openness; proportionality; awareness; feedback; decomposition. Specific principles include: the principle of obligation to pay taxes; principle of integration; principle of alternative; the principle of calculating the amounts of tax expenses and income and the principle of effectiveness.

Key words: *taxes, taxation, corporate tax management, management, tax risks, optimization of taxation, tax policy.*

Стаття надіслана: 20.08.2023 р.

© Магопець О.А., Бондарєв М.М.